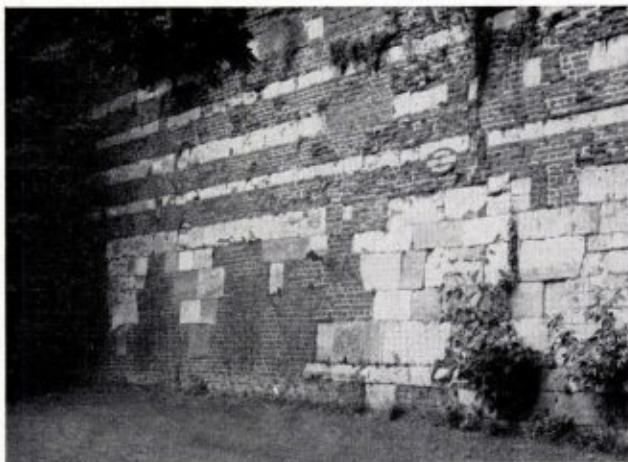

DE VESTING MAASTRICHT

Maastricht is tot in de vorige eeuw omringd geweest door muren. Er waren er drie: de oudste muur is nog helemaal gaaf te zien bij de O. L. Vrouwewal en de Helpoort. Resten ervan vind je in: Lang Grachtje, Klein Grachtje, Looiersgracht en Helmstraat. Op de Helpoort staat aangegeven, in welke tijd dit deel van de omwalling gebouwd is.

Uit de veertiende eeuw is de grote muur afkomstig, die thans aan de Tongerse straat begint, om het terrein van de Paters Jesuïeten en de Nieuwenhof heenloopt, en bij het Pater Vinktorentje op de eerste muur aansluit.

De jongste uitbreiding van de vesting stamt uit het begin van de zestiende eeuw, en werd gebouwd op de rechter oever van de Jeker, die toen aan Luik toebehoorde. Maastricht zelf lag op de linker oever, op Brabants gebied. Om dit nieuw ingesloten stadsdeel, de Nieuwstad genoemd, is voortdurend ruzie geweest tussen de Bisschop van Luik en de Hertog van Brabant.

Misschien wordt hierdoor wel de naam verklaard van een van de rondelen van deze muur: „Haet ende Nijd”. Het tweede onderdeel dat nu nog omspoeld wordt door het water van het kanaal van Maastricht naar Luik, heette „Drie Duiven”. Het werd omgedoopt in „Vijf Koppen” omdat er de hoofden van vijf wegens verraad terechtgestelde burgers tentoongesteld zijn geweest (1638). Een van hen was Pater Vink, Gardiaan van de Franciscanen. Naar hem is een hoektoren genoemd, die op het einde van de vorige eeuw gerestaureerd werd. In de Nieuwstad lag ook het pesthuis, waar lijders aan besmettelijke ziekten werden verpleegd. Het huis, dat tegenwoordig de naam Pesthuis draagt, heeft een typisch „jaloeziedak”.

Het is erg moeilijk om deze eeuwenoude bouwwerken in stand te houden. Laten wij er zuinig op zijn!

DE RONDELEN EN POORTEN

In de muur zijn op geregelde afstanden „rondelen” gebouwd, zodat ook vóór de muur langs kon worden geschoten op vijanden, die tot aan de voet van de muur waren doorgedrongen. Let op de schietgaten: deze waren eerst spleetvormig, toen men nog met pijl en boog schoot. De boogschutters liepen boven over de „weergang” achter een borswering, of zaten verscholen in de holle torens. Later heeft men de muur geschikt gemaakt voor het gebruik van kanonnen: de „spaarbogen” werden dichtgemetseld, de holle torens ontdaan van hun daken en met grond opgevuld, zodat een platform ontstond, de schietgaten werden uitgekapt.

Men kon de stad alleen binnengaan door poorten. In de buitenste muur bevonden zich o.a. doorgangen aan het einde van de Tongerse straat, bij de Nieuwenhof, de Pieterstraat en achter de basiliek van Onze Lieve Vrouw. Ten behoeve van het verkeer zijn al deze poorten weggebroken op één na, terwijl de poort Waarachtig om dezelfde reden in de muur werd aangebracht. Wanneer dit laatste gebeurd is kun je lezen op de muur naast de poort!

Op de plaats van de oude Tongerse Poort is nog wel het huisje van de poortwachter te zien. Je kunt het herkennen aan de typische dakluifel.

Alle poorten konden worden afgesloten met ijzeren hekken, „reken” genaamd. De gleuf, waarin dit hekwerk werd neergelaten kun je bij de nog bestaande poorten duidelijk zien. Bij de Zwarte sluizen zit een klein poortje opzij in de muur, dat de poortwachter kon gebruiken wanneer hij de reek moest sluiten.

Boven de poort bevond zich een soort balkon, dat je in de Helpoort nog kunt zien, en van waaruit men een vijand kon bestoken, die voor de poort stond. De „kraagstenen” waarop dit balkon steunde, zijn vaak nog in de muur boven de poorten aanwezig.

ANDERE VERDEDIGINGSWERKEN

De Jeker is altijd een onderdeel van de vesting geweest: aan de „lage“ kant van de stad leidde men de rivier door een gracht onder langs de muur. Toch kon men in de vesting zelf niet buiten het water van de Jeker. Daarom waren in de stadsmuur ook waterpoorten aanwezig: Zwarte sluizen; Reek van St-Pieter; onder het Pater Vinktorentje zijn er zelfs drie! Achter zo'n waterpoort zijn in de stad nu nog de watertrappen te zien, die gebruikt werden om drink- en waswater te scheppen. Ook was veel water nodig in de leerlooierijen, terwijl de kracht van het stromende water benut moest worden voor het aandrijven van de watermolens, waarin meel gemalen werd voor het bakken van brood. Zonder het water van de Jeker leed men in de stad honger en dorst!

Rondom de stad zijn ook buiten de eigenlijke muren versterkingen aangelegd in de 17e en 18e eeuw. Voor een groot deel liggen deze onder de grond. Bovengronds is veel verdwenen, toen de vesting ontmanteld werd (1868) en de stad moest worden uitgebreid (Blauw Dorp!) De naamstenen van de gesloopte forten liggen onder tegen de stadsmuur: Stad en Lande; Louise; Bentinck.

De stadsmuur aan de „hoge“ kant van Maastricht is verschillende keren verwoest geweest. De bressen kun je nu nog herkennen, omdat zij vaak hersteld zijn met een andere soort steen dan eerst gebruikt was. De muur in het Aldenhofpark heeft een fundament van blauwgrijze stoepsteen uit Namen. Daar was de muur geheel uit opgetrokken voordat hij verwoest werd. Om een grote bres te dichten, die door de Spaanse troepen van Parma in de oude muur was geslagen (1579), werden bakstenen gebruikt met banden van mergelsteen. Midden in dit muurgedeelte is een groot stuk geheel gevuld met mergelblokken. Deze sluiten een bres, die door de kanonnen van Lodewijk XIV in de muur geschoten is (1673).

PLANTSOENENGORDEL

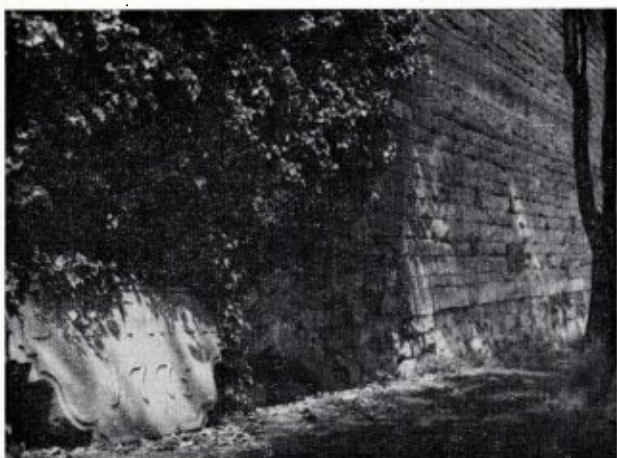
Bij de uitbreiding van de stad heeft men de gordel van verdedigingswerken voor een groot deel bestemd voor parken en plantsoenen. Het duidelijkst is dit te zien in het Waldeckpark en het Aldenhofpark, waar de oude bastions Waldeck en Wilhelmina met hun wallen en grachten nog vrijwel compleet aanwezig zijn. In een kazemat van fort Wilhelmina slapen tegenwoordig de beren.

Een park is niet zonder meer een nabootsing van een bos. De bomen of boomgroepen staan er minder dicht op elkaar, zodat men overal veel licht en lucht kan zien. Tussen en onder de bomen onderhoudt men gazons, waardoor de licht- en ruimtewerking nog wordt versterkt.

Een gazon is een soort weide, waarin het gras extra kort wordt gehouden, terwijl men bijzonder zijn best doet „onkruid“ te weren. Door het voortdurende „rollen“ vormen de grasplantjes hoe langer hoe meer stengeltjes, waardoor een dichte zode ontstaat. Op zo'n „grasmat“ kun je lopen zonder dat dit veel schade doet, tenminste als het niet te dikwijls gebeurt. Dit laatste kun je zien langs de voetpaden: daar groeit geen gras meer, omdat veel mensen het liefst naast de paden lopen. Dergelijke beschadigingen zijn moeilijk te herstellen. Veel autobezitters schijnen dit niet te weten: zij parkeren hun auto op het gazon. Ook van voetballen lijdt de grasmat zwaar!

In de gazons zijn hier en daar bloemperken ingericht, waardoor meer kleur in het park komt. In het voorjaar staan hier gewoonlijk bloembollen op te bloeien, meestal tulpen. 's Zomers worden deze vervangen door planten, die in het warme jaargetijde volop bloemen vormen. Voordat zij worden uitgeplant zijn zij al enige maanden op de kwekerij verzorgd. Zou iemand dat beseffen, die er zijn hond dwars doorheen laat lopen, of er midden in springt om er een bal uit te halen?

DE BOMEN

In een park kan men de bomen niet laten groeien zoals zij willen. Zijtakken die te laag zitten moeten worden weggenomen. Door dit snoeien ontstaat de lange stam. Meestal worden de jonge bomen pas uitgeplant wanneer op de kwekerij de hoge stam al is gevormd.

Door het telkens afkappen van de stam en de takken op een bepaalde hoogte boven de grond ontstaan „knot-bomen”. De meest bekende zijn de knotwilgen, en ook de bolacacia's. Langs de Jeker vind je een paar „schiet-wilgen” als bewijs, dat wilgen tot hoge bomen kunnen uitgroeien.

In een park komt natuurlijk een groot aantal boompjes op uit zaad. Op de gazons worden zij door de maaimachine al gauw afgesneden, zodat zij dood gaan. In de perken worden zij uitgerukt of ondergespit. Daarom krijgt deze „opslag” alleen kans in verloren hoekjes, maar ook wel eens hoog op de muur, omdat de meeste boomzaden door de wind worden verspreid. Het is een mooi gezicht, zo'n boom die in de muur groeit, maar het is voor de muur heel slecht: de boomwortels wringen de stenen uit elkaar. Het is bovendien niet juist dat er bomen op of tegen een vestingmuur groeien! Waarom niet, denk je?

Er zijn ook bomen en struiken die door vogels worden verspreid. Dit zijn de soorten met opvallend gekleurde vruchten, die vol sap zitten, en lekker smaken. De vogels zijn er verlekkerd op. Het zachte vruchtvlees verteert snel, maar de harde pitten niet. Daardoor werpen de vogels deze zaden onbeschadigd uit. Besdragende heesters vind je dan ook veel onder bomen, waarin veel vogels slapen. In de parken zijn dit meestal naaldbomen. Zoek eronder naar jonge vlier of naar lijsterbes. Enkele erg hoge vlierbomen staan langs het water van de Jeker. Misschien zijn de vogels al van de bessen aan het smullen, wanneer je er langs komt. Let er dan op, welke vogels dit zijn.

DE DIERENWERELD VAN HET PARK

Onze parken worden alleen bewoond door dieren die de nabijheid van de mens kunnen verdragen. Er leven eekhoorntjes in de bomen. Soms wagen zij zich op de grond, wanneer zij op zoek gaan naar beukenootjes en andere lekkere hapjes. Als je ze verjaagt klauteren zij razend snel tegen de stam van een boom op. Ook kun je ze zien springen, van de ene boomtak naar de andere: daarbij spreiden zij hun staart uit om de lengte van hun sprong te vergroten.

Op de grond komen konijntjes voor, waar zij wel eens schade veroorzaken door het kaalvreten van de bloemperken. Er is zelfs eens een troepje wilde zwijnen in het plantsoen langs de Jeker verzeild geraakt. Het vrouwtje en vijf biggen konden worden geschoten; het mannetje wist te ontkomen. Van deze jachtpartij getuigt de steen in de muur boven het Nieuwenhofpoortje. Kun je uittellen in welk jaar dit is gebeurd? Daarvoor moet je alle Romeinse cijfers bij elkaar tellen, die op de steen zijn uitgebeiteld.

Het merendeel van de wilde parkbewoners bestaat uit vogels. Merel en zanglijster zijn overbekend, en ook de manier waarop zij op de gazons op jacht zijn naar regenwormen. Vaak zie je er ook spreeuwen, die het meer gemunt hebben op de in de grond levende insecten. Om die te kunnen pakken gebruiken zij hun snavel als de punten van een schaar. In de voorzomer verdelen zij veel rupsen, die zij in de bomen zoeken.

De meeste watervogels zijn uitgezet door de Stichting Dierenpark, die zelf voortgekomen is uit de Vereniging Stadsverfraaiing. Op het rondeel Haet ende Nijd zit nog een naambordje van deze vereniging. Ook het hertenkamp en de berenkuil worden door de Stichting Dierenpark verzorgd. Lang niet in elk hertenkamp worden jaarlijks jonge edelherten geboren. Daar mogen wij hier in Maastricht echt wel een beetje trots op zijn!

